

Економічна сутність ресурсного забезпечення виробництва продукції

При оцінці забезпечення певного регіону відповідними ресурсами з метою виробництва сільськогосподарської продукції важливими є методологічні підходи у визначенні економічної сутності виробничих ресурсів сільськогосподарського призначення, необхідних для вирощування сільськогосподарських культур.

Проблемам ресурсного забезпечення сільського господарства присвятили свої праці багато вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема – В.Я. Амбросов, С.І. Мельник, В.І. Перебийніс, П.Т. Саблук, Г.М. Підлісцький, В.Л. Товстопят, М.М. Федоров, В.Й. Шиян, Ф. Голлоп, Д. Йоргенсон, К. Фуглі та інші.

Проте донині в економічній науці ще не сформувалося чітке теоретичне означення виробничих ресурсів сільського господарства, що створює труднощі в розробці методів його кількісної оцінки, аналізу розвитку й використання. Труднощі полягають у тому, що в наукових дослідженнях для відображення зв'язку між ресурсами виробництва і його результатами застосовується безліч різних термінів. Серед них найбільш часто трапляються наступні: виробничі й ресурсні можливості, об'єктивні умови виробництва, економічні, виробничі, природні та інші ресурси. За цими поняттями стоять несхожі за кількістю й складом елементів об'єкти дослідження, при цьому виникає непорівнянність результатів, одержаних різними авторами, що найчастіше є причиною суперечливості їхніх висновків і рекомендацій. Характерно, що більшість із них прагнуть дати сукупну оцінку забезпеченості виробничими ресурсами господарств і регіонів, а також показати її вплив на результати сільськогосподарського виробництва.

Метою статті є чітке однозначне тлумачення терміна «ресурсне забезпечення». Необхідність однозначного визначення понять

«ресурсне забезпечення» та «виробничі ресурси» впливає також із результатів аналізу розвитку наукових знань про сільськогосподарське виробництво, відмінною рисою яких на сучасному етапі є зростаючий процес зближення та з'єднання сільського господарства, промисловості й інших галузей національного господарства. Останнє пов'язане з посиленням ролі галузевих і міжгалузевих інтеграційних процесів у сільському господарстві, що, у свою чергу, вимагає сумарної оцінки ефективності їхнього розвитку.

Проте на сьогодні немає однозначного тлумачення категорій «ресурсне забезпечення» та «виробничі ресурси». Дослідження цих понять – актуальне і трудомістке завдання, розв'язання якого дасть змогу здійснювати аналіз ефективності виробництва з метою виявлення резервів підвищення віддачі, збереження й відтворення наявних ресурсів під час виробництва сільськогосподарської продукції.

Термін «ресурси» має французьке походження (*ressources* – допоміжний засіб), що означає засоби, запаси, кошти, можливості, джерела чого-небудь¹. Енциклопедичні джерела цей термін тлумачать як засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності, або запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби².

В економічній енциклопедичній літературі термін «ресурси» визначається як грошові засоби, цінності, запаси, можливості,

¹ Словарь иностранных слов. – 16-е изд., испр. – М.: Рус. яз., 1988. – С. 422.

² Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел] – К.: ВТФ «Перун» 2003. – С. 1027; Золотоголов В. Г. Економіка: Енциклопедический словарь / В. Г. Золотоголов. – Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2003. – 720 с.; Новый тлумачний словник української мови [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. У чотирьох томах. Т.3 – К.: В-во «Аконіт». – С. 927; 899; Словарь иностранных слов [под ред. В. В. Пчелкиной]. – М.: Рус. яз., 1989. – 624 с.

джерела засобів і доходів, що можуть бути використані при необхідності¹.

С.В. Мочерний об'єднує грошові засоби, цінності, запаси, можливості, джерела засобів та доходів терміном «основні елементи виробничого потенціалу», тим самим формулюючи термін «ресурси» як основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку². Частково поділяє таку думку А. С. Філіпенко, вважаючи ресурси складовими елементами виробничого потенціалу, якими володіє окрема країна чи світове співтовариство і які використовуються для економічного, соціального та науково-технічного розвитку³.

В.Є. Новицький тлумачить ресурси як матеріальні й інформаційні об'єкти, джерела й передумови одержання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна використати та реалізувати при існуючих технологіях і соціально-економічних відносинах⁴.

О.О. Мамалуй визначає ресурси як капітал фірми, тобто благо, використання якого дає можливість збільшити майбутні блага⁵. Т.В. Якимчук вважає, що ресурс у матеріальному плані є найважливіший речовий компонент, який забезпечує існування людських спільнот у навколишньому природному середовищі в процесі його перетворення, використання та відтворення у спільному виробництві для задоволення потреб. Його вартісний компонент загалом – це грошові надходження, запаси, можливості, джерела доходів та інше⁶.

Відповідні визначення терміна «ресурси», знайшли своє відображення у тлумаченні поняття «економічні ресурси». При цьому переважна більшість економістів поряд із загальним визначенням цього поняття вважають за доцільне визначити склад економічних ресурсів. Так, В. Є. Новицький під даною категорією розуміє матеріальні об'єкти (елементи буття, які відповідно до своєї природи піддаються фізичній оцінці), а також цінності ментально-естетичного характеру, що підлягають виробничому, фізіологічному, інтелектуально-духовному переробленню або застосуванню з метою використання їхніх властивостей та/або зростання їх корисності для людини (суспільства)⁷.

Енциклопедичні джерела цей термін тлумачать як джерела і засоби (фактори) забезпечення процесу виробництва й розширеного відтворення. Основними факторами є: земля, засоби праці, підприємницькі здібності, науково-технічний прогрес, використовувані людьми сили природи, форми і методи організації виробництва, фінансові та інформаційні ресурси, матеріальні й сировинні ресурси. Джерело забезпечення процесу виробництва і розширеного відтворення – людина та людська праця, а також синергічний ефект, що виникає при взаємодії людини з іншими факторами виробництва, передусім із засобами праці⁸.

Ще у XVIII ст. А. Сміт наголошував, що основою багатства народів є «земля» та «праця», які виступають батьками благ, що створюються у процесі виробництва. Ідея про необхідність поєднання матеріального (речового) й людського (особистого) чинників виробництва для створення продуктів та послуг, що задовольняють людські потреби, залишається в основі визначення економічних ресурсів і сьогодні.

Американські економісти К.Р. Макконнелл та С.Л. Брю під терміном «економічні ресурси» мають на увазі всі природні, людські й вироблені людиною засоби, що використовуються для виробництва товарів і послуг. При цьому економісти ресурси поділяють на дві категорії: 1) матеріальні ресур-

¹ Большая Советская энциклопедия [гл. ред. А.М. Прохоров]. В 30-ти т. Изд 3-е – М.: Сов. Энциклопедия, 1975. – Т.22 – С. 134; Большая энциклопедический словарь [гл. ред. А.М. Прохоров] В 2-х т. – Сов. Энциклопедия, 1991. Т.2 – С. 261; Энциклопедический словарь [гл. ред. Б.А. Веденский] В 2-х т. – М.: Сов. Энциклопедия, 1964. Т.2 – С. 307.

² Економічна енциклопедія [ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. У 3-х т. Т. 3 – К.: Видав. центр «Академія», 2002. – С. 206; Основи економічної теорії: підруч. [за ред. С. В. Мочерного]. – Тернопіль: АТ «Тарнекс», 1993. – С. 37.

³ Філіпенко А.С. Економіка зарубіжних країн: підруч. / А.С. Філіпенко. – К.: Либідь, 1998. – 416 с.

⁴ Новицький В. Є. Економічні ресурси цивілізованого розвитку: навч. посіб. / В.Є. Новицький – К.: НАУ, 2004. – С. 31.

⁵ Основи економічної теорії: підруч. / О.О. Мамалуй, О.А. Гриценко, Л.В. Гриценко, Г.Ю. Дарнопих; за заг. ред. О.О.Мамалуй. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 133.

⁶ Якимчук Т.В. Ефективний розвиток текстильного виробництва на основі ресурсного забезпечення: Дис. ... канд. екон. наук 08.07.01 – економіка промисловості / Т.В. Якимчук. – Херсон, 2005.

⁷ Новицький В.Є. Економічні ресурси цивілізованого розвитку: навч. посіб. / В.Є. Новицький – К.: НАУ, 2004. – С. 13.

⁸ Економічна енциклопедія [ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. У-3-х. Т. 3 – К.: Видав. центр «Академія», 2002. – 952 с.

си – земля (всі «даровані блага природи», які використовуються у виробничому процесі) та капітал («інвестиційні ресурси», що охоплюють всі види інструментів, машини, обладнання, фабрично-заводські, складські, транспортні засоби, що використовуються у виробництві товарів і послуг); 2) людські ресурси – праця (всі фізичні та розумові здібності людей, що використовуються у виробництві товарів і послуг) та підприємницькі здібності (особливий вид людського таланту, за допомогою якого підприємець об'єднує ресурси землі, капіталу й праці в єдиний процес виробництва товарів і послуг¹.

Такої ж думки дотримуються економісти А.В. Предборський, Г.І. Башнянин, Є.С. Шевчук та ін.² В.Д. Базилевич, розглядаючи фактори суспільного виробництва, виділяє сім основних ресурсів: праця, капітал, земля, наука, інформація, екологія і підприємницькі здібності³. Проте, досліджуючи фактори сільськогосподарського виробництва, В.Д. Базилевич виокремлює три основні складові ресурсного потенціалу: 1) люди, 2) земельні угіддя, тварини і рослини та 3) технічні засоби виробництва⁴.

Таким чином, визначення терміна «ресурси» акцентується на двох аспектах. Відповідно до одного визначення «ресурси» – це «запаси», а до іншого, «ресурси» – це «джерела». Повністю погоджуємося з думкою П.А. Стецюка, який наголошує, що вибір того чи іншого визначення змінює зміст терміна «ресурси» на прямо протилежний. Концепція подвійного запису в бухгалтерському обліку вимагає чіткого розмежування запасів та джерел, і пов'язано це з наступним. Якщо під «ресурсами» розуміти «запаси», то предметом дослідження стають об'єкти, відображені в активі балансу підприємства. Коли ж у цій якості виступають

«джерела», то об'єктом розгляду стають елементи пасиву балансу⁵.

У бухгалтерському обліку за функціональною участю в процесі діяльності господарські засоби (ресурси) підприємства поділяють на необоротні й оборотні активи. Згідно з міжнародними стандартами, під активами розуміють ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому. Тобто активи – це ресурси підприємства, які мають активно працювати і давати прибуток. Джерелами формування господарських засобів (активів) підприємства є власний капітал, довгострокові та поточні зобов'язання⁶.

Таким чином, активи (ресурси) підприємства – це господарські засоби, а джерела їх утворення характеризують причетність до власності, тобто правові аспекти володіння, розпорядження та використання цих господарських засобів (ресурсів). Сучасне розуміння забезпеченості певного регіону відповідними ресурсами ґрунтується на глибокому аналізі бухгалтерської й статистичної звітності підприємств цього регіону. Саме через це вважаємо, що найбільш адекватним з погляду організації системи ресурсного забезпечення підприємств значенням терміна «ресурси» є термін «запаси».

Якщо врахувати, що термін «забезпечення» визначається як надання матеріальних засобів і гарантування чогось⁷, то можна дати наступне визначення терміна «ресурсне забезпечення». Ресурсне забезпечення – це сукупність організаційно-економічних відносин, спрямованих на оптимальне та своєчасне залучення відповідних запасів для здійснення ефективного виробництва товарів чи послуг.

Отже, на основі вивчення й узагальнення літературних джерел обґрунтовано економі-

¹ Макконнелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика. / [К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю]; Пер. с англ. 11-го изд. – К.: ХаГар, 1999. – С. 37.

² Економічна теорія / за ред. А.В. Предборського – К.: Кондор, 2003. – С. 42; Політична економія: навч. посіб. / за ред. Г.І. Бакшянина, Є.С. Шевчука. 4-те вид., перероб. і виправ. – Львів: «Новий світ – 2000», 2005. – С. 83.

³ Економічна теорія: Політекономія; підруч. / за ред. В.Д. Базилевича. – 5-те вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2006. – С. 123.

⁴ Там само. – С. 298.

⁵ Стецюк П.А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: моногр. / П. А. Стецюк – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – С. 32.

⁶ Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: підруч. / за ред. М.В. Кужельного. – 6-те вид. – К.: Вид-во А.С.К., 2007. – С. 17 – 22.

⁷ Новий тлумачний словник української мови [уклад. В. В. Яремко, О. М. Сліпушко]. У чотирьох томах. Т.3 – К.: В-во «Аконіт». – С. 43.

чне поняття «ресурсне забезпечення» як складне соціально-економічне визначення,

що характеризує основу існування і розвитку економічної системи.

На основі вивчення та узагальнення літературних джерел розкрито тлумачення економічного поняття «ресурсне забезпечення» як складного соціально-економічного визначення, що характеризує розвиток економічної системи.

На основе изучения и обобщения литературных источников раскрыто экономическое понятие «ресурсное обеспечение» как сложного экономического определения, характеризующего развитие экономической системы.

The notion «resource supply» is studied on the bases of generalisation and survey of literature sources as a complex concept that characterises development of economic system.

*

Є.М. УЛЬКО, асистент
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Застосування кластерного аналізу при дослідженні попиту на ринку молочної сировини Харківської області

Сировинний ринок або сегмент молокопродуктового підкомплексу є найбільшою його частиною. На це беззаперечно впливають саме конкурентні сили, які сформувалися в той чи інший момент на ринку.

Потенціал споживання молока та молочних продуктів набуває у прогнозному плані дедалі більшої гостроти й актуальності як в Україні, так і в світі. Ця традиційна галузь АПК нашої країни повинна не тільки забезпечити повноцінне споживання населенням молокопродуктів, зменшити сезонність праці та збільшувати потребу в робочих місцях, але й на основі ринкових принципів “рівноважної ціни” в умовах конкурентних сил досягти максимізації надлишків як для виробників, так і споживачів у молокопродуктовому підкомплексі. Тобто перерозподіл прибутків на усіх ланках від виробництва-переробки-розподілу або ринків сировини та оптово-роздрібного повинен здійснюватися на принципах “рівновеликої віддачі від рівновеликого капіталу, залученого до сфер діяльності”, а особливо важливим повинно стати в момент підтримання значного рівня фондозабезпеченості самого виробництва¹.

Основною негативною обставиною є існування рівня цін, який не дає змоги вийти на рівень норми прибутковості, яка б сприяла розширеному відтворенню².

Зважаючи на це, актуальним є критичний аналіз конкурентного середовища ринку сировини, передусім, з боку його покупців (молокопереробних підприємств), визначення на цій основі інтенсивності, виміру сили конкуренції та джерел найбільшого впливу при формуванні умов, за якими функціонують товаровиробники молока та які можуть бути виражені в загальних стратегічних положеннях їхньої поведінки.

Питанням конкуренції присвячено значну увагу як у працях вітчизняних, так і зарубіжних вчених: І. Ансоффа, В.Г. Андрійчука, С.Л. Брю, Ж.-Ж. Ламбена, К.Р. Макконнелла, М. Портера, П.Р. Пуцентейло, А. Сміта, А. Томпсона, Р.А. Фатхудинова та ін. Дослідженням конкуренції для молокопродуктового підкомплексу займалися в різний час такі українські вчені-економісти, як: Т.Г. Дудар, М.М. Ільчук, В.Г. Кудлай, А.С. Лисецький, Т.Л. Мостенська, Л.Г. Шмогун, О.М. Шпичак та багато інших. Проте

¹ Пасхавер Б. Ціни виробництва і споживання продовольчого ринку / Пасхавер Б. // Економіка України. – 2007. – № 11. – С. 53-62.

² Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / Саблук П.Т. // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 3-11.